

VI PREDAVANJE

- **ISTORIOGRAFIJA ANTIKE – *Shvatanja istorije i mjesto istoriografije. Grčka (Hekatej iz Mileta, Helanik iz Mitilene, Herodot, Tukidid , Ksenofont , Polibije) ; RIMSKA (Marko Porcije Katon , Gaj Salustije Krisp , Gaj Julije Cezar , Tit Livije , Kornelije Tacit , Josip Flavije, Kornelije Nepot , Plutarh , Gaj Svetonije Trankvil , Apijan, Amijan Marcelin, Lukijan) .***

II DIO

- **ISTORIOGRAFIJA OD ANTIČKIH
VREMENA DO DANAS S
OSVRTOM NA ISTORIOGRAFIJU U CRNOJ
GORI**

II.1. ANTIČKA ISTORIOGRAFIJA

- VIŠEMILENIJUMSKA TRADICIJA
- **ISTOR –SVJEDOK**
- **GRAFOS –PISATI**
- **ISTORIOGRAFIJA –NAPISANO O PROŠLOSTI**
- **ISTORIJA ISTORIOGRAFIJE – ono što je nasljeđe napisanog o prošlosti**

DILEME?

- Prva dilema potiče iz činjenice da je historiografija društveno izuzetno važna i zbog toga što je najsloženije, najcjelovitije i najodređenije izlaganje historijskog. ***Usljed toga je prisutna dilema da li je historiografija oruđe dokazivanja ili preispitivanja historijske svijesti?*** Opšti interes je zavisan umnogome od toga da li je društvo toliko razvijeno da se smije smatrati modernim, što se pokazuje u tome da li historiografiju uzima kao sredstvo potvrđivanja ideologije (na koju se u krajnjem svodi historijska svijest uopšte) ili za iskaz postojeće i shvaćene potrebe za znanjem kao takvim.

DILEME?

- U prvom slučaju historiografija obogaćuje i proširuje ideologiju, poboljšava njeno djelovanje (time i istorijsku svijest) ili je dokazuje ili dopunjuje (saglasno njenim). U drugom slučaju ideologija daje znanja, time i racionalne sadržaje, kojima se mijenja ili opovrgava, uporedo na ovaj način ograničava ili sprečava da djeluje na istorijsku svijest, dakle, onemogućava istorijsku svijest da bude samo ideologija ili da podržava trenutno dominantnu ideologiju.
- Druga dilema je povezana sa prethodnom, jer se političko i ideološko pojavljuje kod širih zahvata tematskih krugova

SUŠTINA

- Međutim, s jačanjem zanimanja historiografije za društvene i društveno-privredne teme nastao je **istoriografski redukcionizam** koji teži isključivanju političke istorije, takođe i odbacivanja događaja kao predmeta istoriografskih obrada. Istovremeno težeći stalnom tematskom proširenju istorijskih istraživanja, ***istoriografija je dovela do stanovišta da je sve što je prošlo legitimna tema istorijske nauke. A to znači da ne postoji oblast ljudskog djelovanja, mišljenja i življenja, koja ne bi mogla biti predmetom istorijske nauke i njenog sadržaja.***

FAZE RAZVOJA ISTORIOGRAFIJE

- Razvoj historiografije, počev od opisivanja prošlih događaja do savremenog naučnog istraživanja prošlosti, prošao je kroz različite faze.
- Od kada je pojava pisma obilježila da je čovječanstvo dostiglo naročito visok stepen civilizacije ("**da je počela istorija**"), važno mjesto u istorijskoj svijesti počela je postepeno sticati historiografija.

FAZE RAZVOJA ISTORIOGRAFIJE

- Još ne postoji neka opšteprihvaćena periodizacija u razvoju istoriografije, izuzev načelne podjele na okvirno četiri, odnosno tri prepoznatljive faze u njenom razvoju:
- I. **Istorija kao književna vrsta (istoriografija staroga i srednjega vijeka),**
- **II. Prvi koraci prema naučnosti, XVI-XVIII vijek,**
- **III. Doba tradicionalne istorije, XIX vijek i**
- **IV. Traženje novih puteva, XX vijek**
- **Ćelstali Knut** pak prepoznaje tri faze prikazivanja istorije:
- **istorija kao mit.**
- **istorija kao hronika, sa laganim prelazom ka dobu prosvetiteljstva.**
- **istorija kao nauka sa razvojem od istorizma u XIX vijeku, do današnje nauke o istoriji.**

DA VIDIMO KAKO JE POČELO I DOKLE SMO DOŠLI ?

- **1. ANTIČKA ISTORIOGRAFIJA**
- Pojam antike obuhvata kulture nastale na obalama Sredozemlja u periodu oko 1000-te godine p.n.e do oko 500-te g. uglavnom od pojave grčkih gradova država (polis) do sloma Zapadnog Rimskog Carstva (476). Grčko – rimska kultura položila je velikim dijelom temelje kasnijem razvoju zapadne kulture, pa zato nju smatramo kolijevkom istorijske nauke.

POJAM

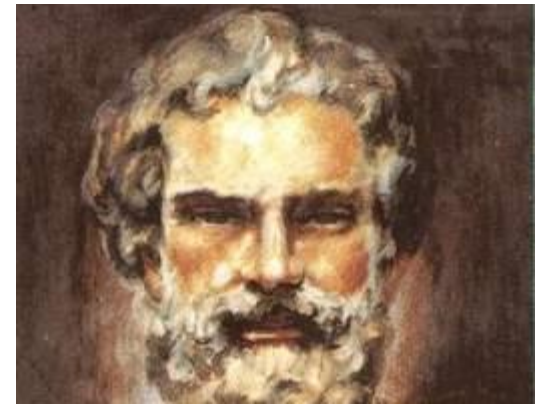
- **Pojam istorija za stare Grke značio je znanje stečeno raspitivanjem i slušanjem, odnosno poznavanjem događaja kojima su prisustvovali ili opis onih što su se zbili u prošlosti.** Dakle, u starogrčkim tekstovima pod ovim terminom podrazumjevalo se ispitivanje onoga što se zbio i izvještaj o tome šta se saznalo o ispitanom dat u obliku priče ili tačnoga opisa događaja. Grčku riječ **istorija o značenju znanja o prošlosti stečenog slušanjem i raspitivanjem, poznavanjem događaja o onome što se desilo i izlaganje o zbivanjima iz prošlosti,** prvi put sretamo kod *Herodota* u V vijeku prije nove ere.

PRVA DJELA

- Prva djela grčke istorijske proze pojavila su se u gradovima Male Azije koji su imali privredne i kulturne veze sa gradskim centrima Starog Istoka. **Karakteristično je da su prvi grčki istoričari dobili naziv *logografi*** (prozni pisci; *logos*- pisano kazivanje nasuprot *eposu* - usmenom kazivanju).

HEKATEJ IZ MILETA

- Izrazito kritičke primjedbe prema tradiciji nalazimo kod logografa ***Hekateja iz Mileta*** (kraj VI – početak V v.p.n.e). Na samom početku svog djela "***Genealogija***" on kaže: "***To pišem onako kao što se meni čini istinito, jer helenskih priča ima mnogo i smiješne su kao što se meni čini***".

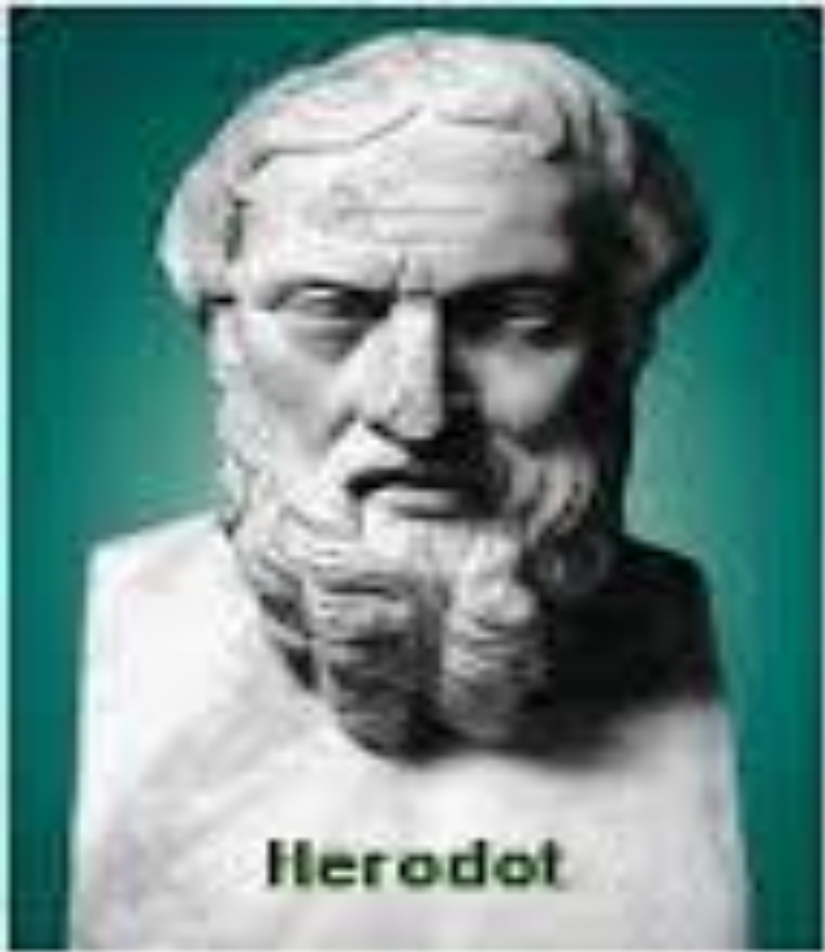
HELANIK IZ MITILENE

- U mlađe logografe ubraja se ***Helanik iz Mitilene*** (ostrvo Lezbos, 479 – 395 g.p.n.e) začetnik grčke hronologije i sistematskog kazivanja hronološkim putem.

HERODOT

- **Herodot iz Halikarnasa** (484 – 420 g.p.n.e) – se smatra začetnikom grčke i cjelokupne antičke historijske nauke, zbog čega ga je i Ciceron nazvao "ocem historije". U uvodnoj rečenici svoga djela *"Historija grčko – persijskih ratova"* je prvi upotrebio pojam historija, spominjući motiv koji ga je naveo da napiše to djelo: *"Ovo je pregled historije Herodota Halikarnašanina koje je napisano radi toga da se vremenom ne bi umanjio značaj onoga što je čovječanstvo stvorilo, te da velika i divna djela i ona koje su stvorili Heleni, kao i ona koja su stvorili varvari ne bi bila zaboravljena, a najzad pored ostalog i zato da bi objasnio zašto je između Helena i Varvara dolazilo do ratova"*.

HERODOT

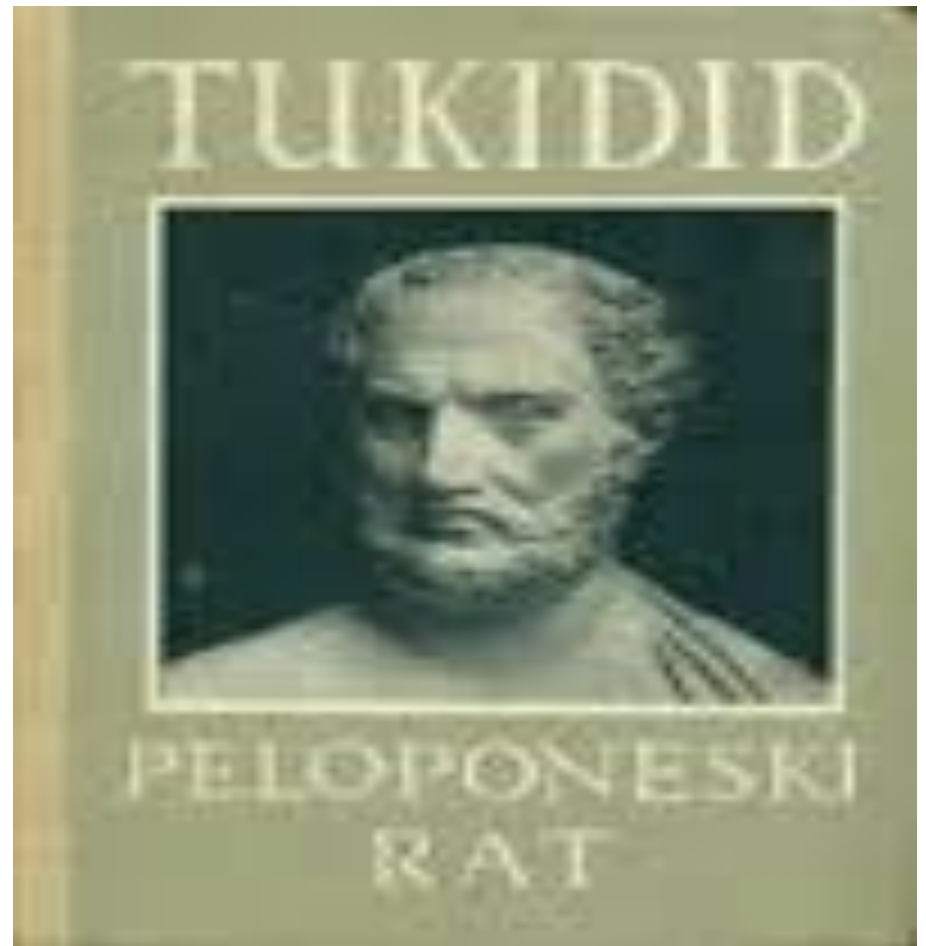
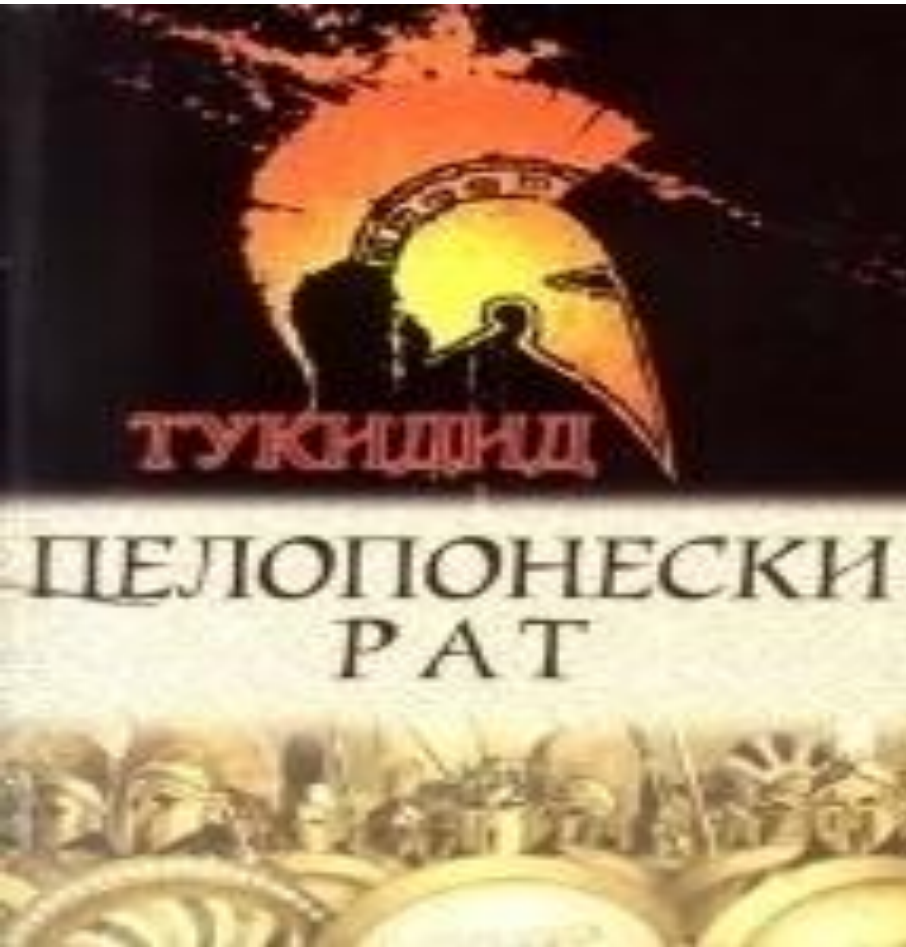

HERODOT

- Sadržaj Herodotovog djela se **dijeli na devet knjiga**, ali ovdje knjigu treba shvatiti u antičkom smislu tog termina, kojem prema našim shvatanjima odgovara - poglavlje. **Pored izlaganja materijala istorijskog karaktera u njemu se nalaze podaci i geografije, etnografije, svakidašnjeg života pojedinih plemena itd.**, koje je Herodot prikupio tokom svojih putovanja i uzimao iz radova logografa, naročito Hekateja. **U prve četiri knjige on daje podatke koji se odnose na područje Lidije, Persije, Egipta i Skitije.** Drugi dio Herodotovog djela u kome se kontinuirano i povezano iznosi tok grčko-persijskih ratova predstavlja glavni izvor za grčku istoriju od 500. do 479. g.p.n.e i polaznu tačku za mnoge antičke pisce narednih epoha koji su pisali o događajima tog vremena. Bez obzira na šarenilo sadržaja Herodotovog djela, na mnoštvo epizoda koje često nemaju direktne veze sa samom materijom izlaganja, više su po svom karakteru posebne priče, **Herodotovo djelo ipak predstavlja prvi pokušaj da se objedini raznovrstan materijal prikupljen gledanjem, slušanjem i čitanjem djela prethodnika.**

TUKIDID

TUKIDID

- . Političko – događajna istorija koja se u V v.p.n.e konstituisala sa *Tukididom*, predstavljala je izraz razvoja grčkih gradova - polisa, u kojima su građani učestvovali u političkom odlučivanju, a nove mogućnosti djelovanja izazivale su potrebe za orijentacijom u vremenu i prostoru, među ostalim i putem "historiae", kao književne vrste.

TUKIDID

- I antička i moderna nauka slažu se u oceni da je **Tukidid najveći istoričar Antike**. I dok Herodota nazivaju "ocem istorije", **Tukidid je opštepriznat kao osnivač naučne historiografije**. On svoju istoriju Peloponeskog rata piše ne samo kao savremenik, nego i kao učesnik koji je mnogim političkim i ratnim događajima ili sam prisustvovao ili je podatke prikupljao od učesnika proveravajući ih sa više strana. Za razliku od Herodota, **on će se truditi da ostane pri kritičkom i objektivnom izlaganju činjenica**. Logiku rata ne tumači osvetom bogova, već ostavlja da događaji govore sami o sebi kao svedoci nepromenljive ljudske prirode. Ukoliko Tukididova istorija implicitno sadrži i neku pouku, ona se svodi na prirodu ljudi u ratnim okolnostima kada prestane dejstvo pisanih i nepisanih zakona. I kao što isticanje psihološkog činioca ukazuje na uticaj sofispške, njegovo tumačenje imperijalističke politike Atine oslanja se na sam fakat sile i pravo jačeg.

TUKIDID

- U toku peloponeskog rata 424. g. **Tukidid** (460 – 400 g.p.n.e) je izabran za vojskovođu i na čelu eskadre brodova bio je upućen na obale Trakije radi njihove odbrane od napada Spartanaca. Kad je napadnut grad Amfipolj, Tukidid nije mogao da mu na vrijeme pruži pomoć i zbog toga je okrivljen za izdaju i protjeran iz Atine. U izgnanstvu je Tukidid proveo 20 godina i vratio se u otadžbinu tek po svršetku rata. Naumivši da napiše djelo "*O istoriji peloponeskog rata*" (ovo djelo ima osam knjiga), on je mnogo godina posvetio prikupljanju materijala. Zbog njegove smrti djelo prekinuto je kad izlaganja događaja iz 411g.(20-te godine rata),.

KSENOFONT

- Od djela koje nastavljaju Tukididovo opisivanje Peloponeskog rata ostala je sačuvana "*Helenska istorija*" koju je napisao ***Ksenofont*** (430 – 355 g.p.n.e). On u ovom djelu opisuje događaje koji su se desili u periodu od 411 – 362 g.p.n.e, ne krijući svoje simpatije za Spartu, preuveličavajući i precjenjujući ulogu i značaj svog pokrovitelja spartanskog kralja Agezilaja.

Od djela koje nastavljaju Tukididovo opisivanje Peloponeskog rata ostala je sačuvana *”Helenska istorija”* koju je napisao *Ksenofont* (430 – 355 g.p.n.e). On u ovom djelu opisuje događaje koji su se desili u periodu od 411 – 362 g.p.n.e, ne krijući svoje simpatije za Spartu, preuveličavajući i precjenjujući ulogu i značaj svog

pokrovitelja spartanskog kralja Agezilaja ●

Ksenofont
SPOMINI NA SOKRATA

Prevod iz grčkog jezika
Ljiljana Petrović

1996

Ksenofont
SPOMINI NA SOKRATA

Prevod iz grčkog jezika
Ljiljana Petrović

1996

POLIBIJE

Jedino djelimično sačuvano djelo helenističkog razdoblja jeste *Polibijeva* (200 – 120 g.p.n.e) "*Opšta istorija*" ("*Istorija sredozemlja*") koja opisuje događaje od 264 – 146 g.p.n.e, to jest period učvršćenja rimske vlasti nad Grčkom.

АНТИЧКА КЊИЖЕВНОСТ

Уредник
Др Бранко Гавела

ΠΟΛΥΒΙΟΥΣ
ΠΟΛΙΒΙΟΥΣ

ИСТОРИЈЕ

I

Предговор, превод и коментар
МАРИЈАНА РИЦЛ

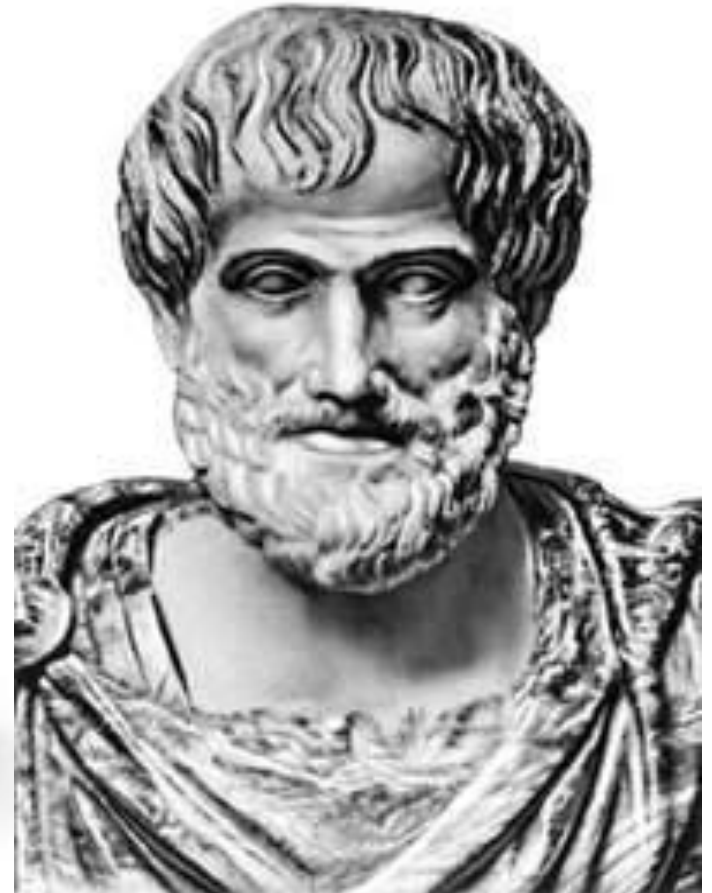
МАТИЦА СРПСКА

POLIBIJE

- Od njegovih četrdeset knjiga "*Opšte istorije*" sačuvano je samo prvih pet knjiga dok o ostalima saznajemo iz sačuvanih fragmenata, prepisa i citata kod drugih pisaca. U **centru Polibijeve pažnje nalazila se politička istorija, dok socijalnu i ekonomsku istoriju dodiruje samo uzgred**. On se može nazvati jednim *od prvih predstavnika takozvane teorije organskog razvitka društva*.

Posebnu definiciju pisanja o događajima u IV v.p.n.e prvi je dao
Aristotel (384 – 322 p.n.e) je u svojoj knjizi "**Poetika**"

ARISTOTEL

- Pozajmivši pojam "istoria" od Herodota, on je smatrao da je riječ o pojedinim političko – vojnim događajima, kao sadržajem posebne književne vrste. **Aristotel je prvi upotrebio pojam "istorikos" – istraživač, stručnjak.** U svojoj kategorizaciji znanja **Aristotel je filosofiju i istoriju razlikovao po spoznajnoj vrijednosti**, smatrajući da se istorija ograničava na ispitivanje pojedinosti i da predstavlja oblik znanja usko empiričke prirode i da se svodi na posmatranje pojedinih aspekata stvarnosti. **U hijerarhiji spoznaje vrijednosti prema njemu istorija je stajala na nižem mjestu od poezije.**

RIMSKA ISTORIOGRAFIJA

- Za razliku od grčke, rimska historiografija je trebala da opravda rimski uspon i osvajanje tada poznatog svijeta legendama o postanku Rima, slavljenjem rimskog društvenog i državnog uređenja sa primjerima moralnih vrijednosti i mudrosti rimskih državnika.

RIMSKA ISTORIOGRAFIJA

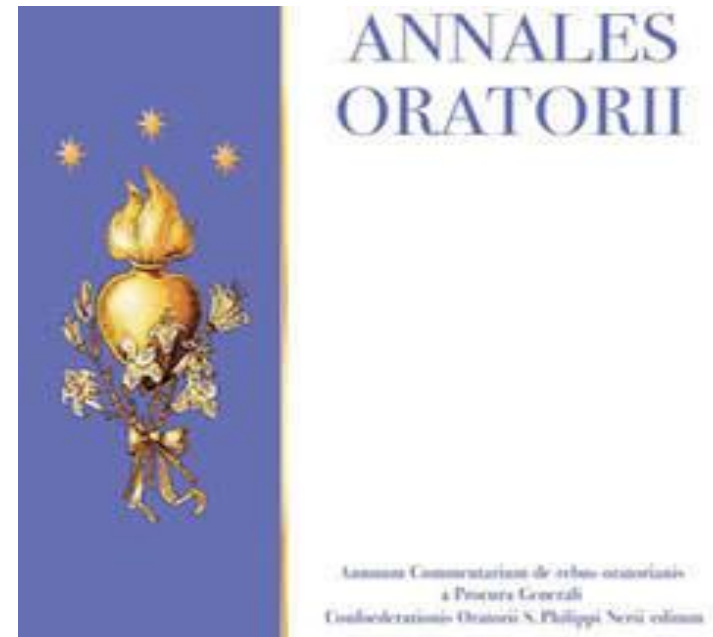
- Kao i cjelokupna grčka kultura, rimskim piscima je grčka historiografija poslužila kao obrazac, kojoj su rimski historičari dali nov pečat povezujući je sa prošlošću putem kulta predaka u rimskoj porodici. Prvi počeci rimske historiografije javljaju u IV v p.n.e, dok se prvi rad iz rimske istorije pojavio tek 30 –ih godina III v p.n.e

KONZULSKI FASTI

- Naročiti značaj imali su *konzulski fasti*, jer su se po imenima konzula u Rimu računale godine, a i bez pomena imena konzulâ nije mogao biti napisan nijedan dokument. Takav postupak postojao je od početka Republike, ali su se zvanični spiskovi pojavili tek u drugoj polovini IV v.p.n.e.

ANNALES

- Kao i kod mnogih drugih naroda najraniji rod dokumentovanja istorijskih podataka kod Rimljana su bili *ljetopisi* (*Annales*).

ANALI

- prerađene i dopunjene zapise po godinama objavio je u II v.p.n.e veliki pontifik **Publije Mucije Scevola** u 80 knjiga pod naslovom "*Veliki ljetopisi*" (*Annales maximi*). Prema Ciceronovim riječima oni obrađuju period od vremena od osnivanja grada Rima. Uzor srednjovjekovnim historičarima u njihovim historijskim radovima bili su "*Annales Maximi*" i "*Tabulae Pontificium*".

CICERON

Uvjerenje da je istorija kao književna vrsta grana govorništva je objasnio *Ciceron* (106 – 43 g.p.n.e) svojom teorijom retorike kao analizom uslova jezične komunikacije unutar kojih je istorija poseban slučaj.

U tom smislu valja shvatiti Ciceronovu izjavu: *"Ali kojim se drugim glasom osim govornikovim istorija – svjedok vremena, svjetlo istine, život uspomene, učiteljica života, objaviteljica starih vremena – može*

posvetiti besmrtnosti".

- Da se "istina" u antici uglavnom svodila na **nepriistrasnost prema osobama o kojima se pripovjedalo** a manje na istorijske činjenice pokazuju i izmišljeni govori kod gotovo svih antičkih autora, o čemu svjedoče Ciceronove riječi: **"Ko ne zna da je prvi zakon istorije bojati se reći nešto neistinito, a drugi ne bojati se reći nešto istinito kako bi se izbjegla svaka sumnja u naklonost ili neprijateljstvo"**.

KATON STARIJI

- **Marko Porcije Katon Stariji** (234 – 149 g.p.n.e) - je bio *prvi pisac historijskog djela na latinskom jeziku*, jer su prije njega analisti pisali na grčkom jeziku. Bio je ogorčeni protivnik Kartagine. Katonovi "**Počeci**" (Origines) počinju sa osnivanjem Rima, a završavaju se godinom njegove smrti. Predmet njegovog interesovanja nisu bili mitski junaci, već se bavio onim događajima za koje je smatrao da su značajni za istoriju Rima. Njegovo historijsko djelo nije sačuvano, ali je sačuvana njegova rasprava "*O poljoprivredi*" koja ima velike važnosti za proučavanje rimske privredne istorije.

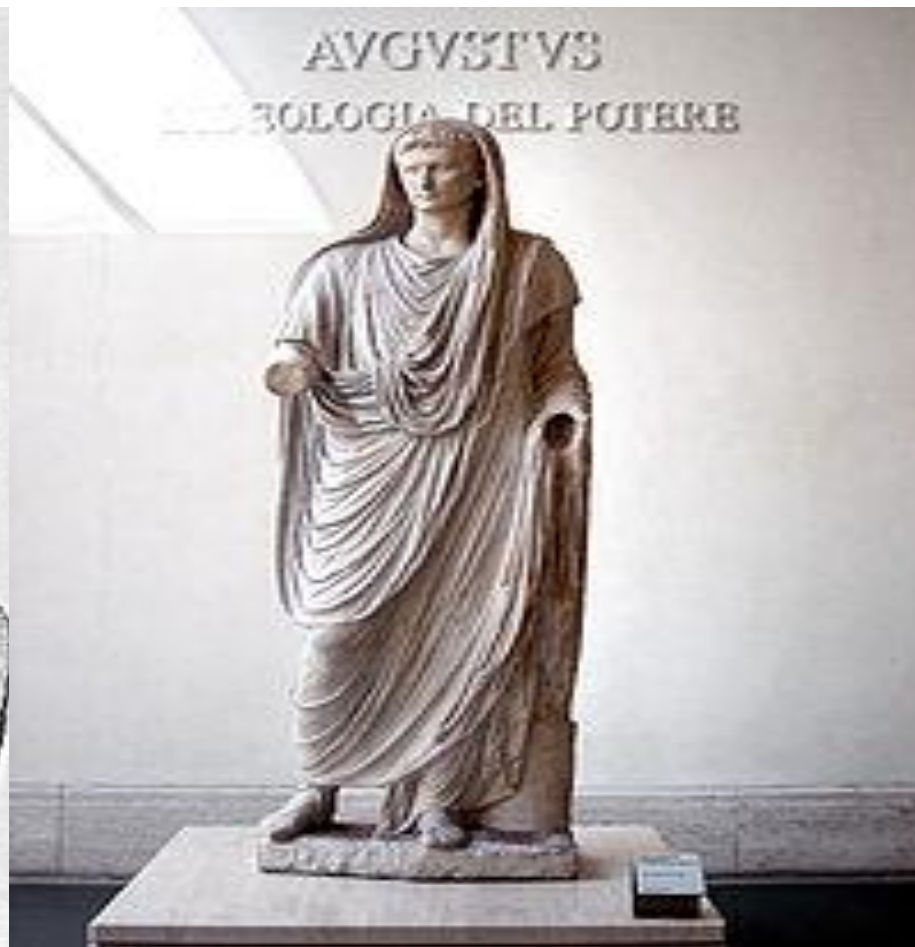
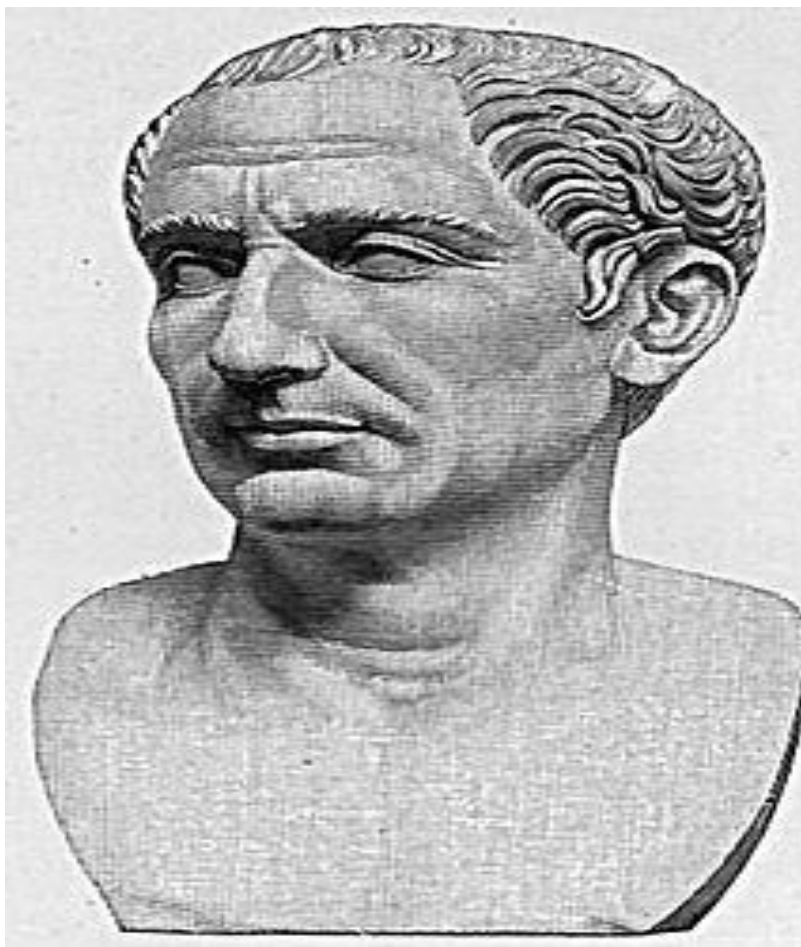
Gaj Salustije Krisp

- pisao pod uticajem Polibija i Tukidida. U cjelini su sačuvana samo dva njegova djela: *”O Katalininoj zavjeri”* i *”Jugurtinski rat”*. Treće njegovo djelo *”Istorije”* je sačuvano samo u fragmentima. Za njega je istorija predstavljala granu etike, a etika je po njemu činila sastavni dio govorništva.

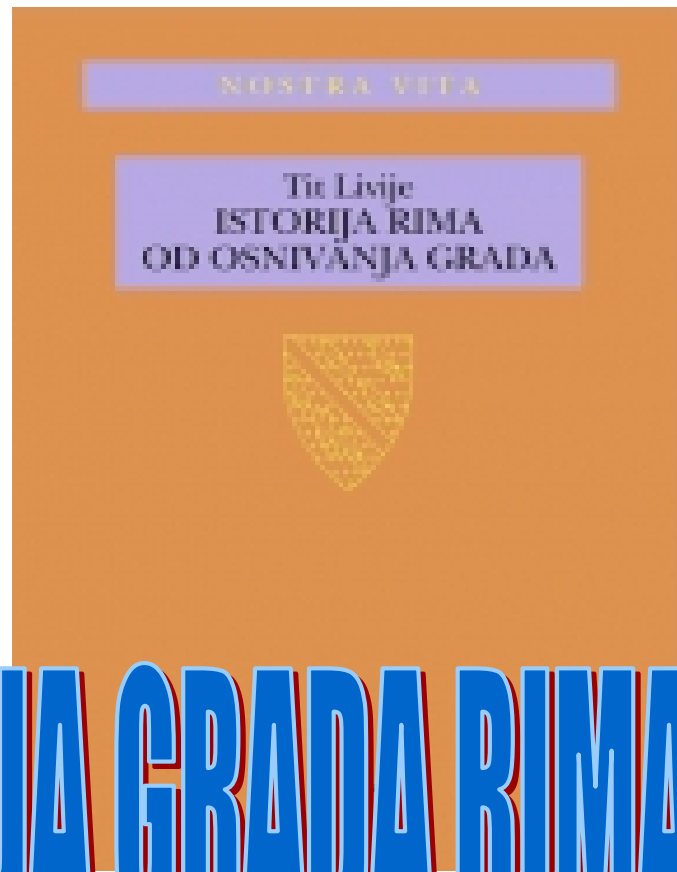
GAJ JULIJE CEZAR(100 – 44)

'Komentari o građanskom ratu' u tri knjige i *'Komentari o Galskom ratu'*

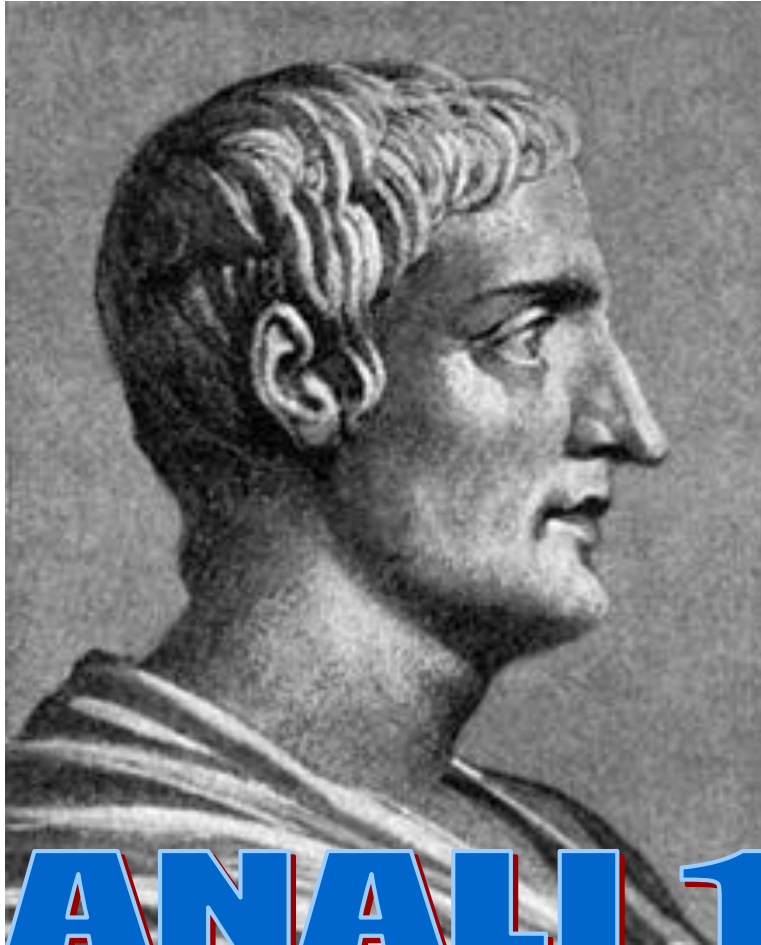
Tit Livije (59 – 17 g.p.n.e)

”Istorija od osnivanja grada Rima”

ISTORIJA OD OSNIVANJA GRADA RIMA

Publije(GAJ) Kornelije Tacit
(55 – 120 g.n.e)

ŽIVOT JULIJA AGRICOLE

GERMANIJA

ANALI 16 knjiga

JOSIF FLAVIJE (37 – 95 g.n.e).

JEVREJSKI ISTORIČAR

FAMOUS
AND MEMORABLE
WORKS OF JOSEPHUS,
A MAN OF MUCH HONOUR
AND LEARNING AMONG
THE JEWS.

Faithfully translated out of the Latin, and French, by
Ibo. Lodge, Doctor in Physick.

Whereunto are newly added the references of the Scriptures
throughout the History, and afterwards collected into a Table.

Beatus in Epistola ad Sagarium.
*Tunc recentia iuvenilibus bona clarescunt, cum fuerint malis comparata
prioribus.*

JUDEJSKI RAT

JEVREJSKE STARINE U 20 KNJIGA

CORNELIE NEPOS

- *Kornelije Nepot* (Nepos) (99 – 24 g.n.e.) je najstariji pisac čije su biografije slavnih ljudi sačuvane. Njegovo najznačajnije djelo je "**O slavnim ljudima**".

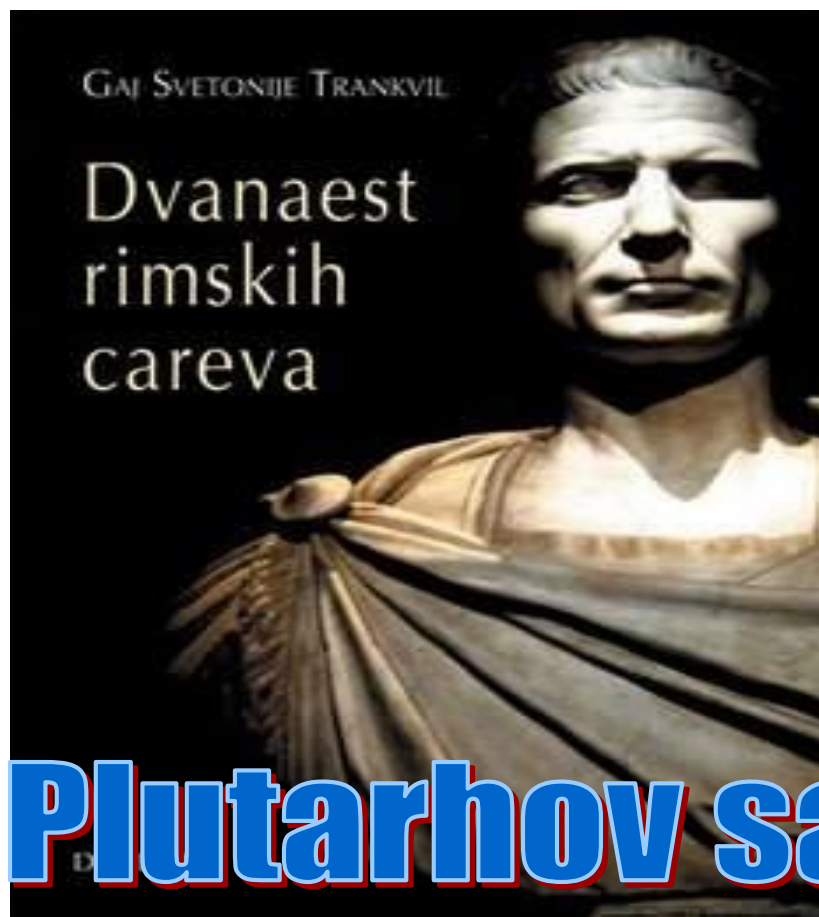

PLUTARH (45 – 125 g.p.n.e)

PARALELNE BIOGRAFIJE

GAJ SVETONIJE TRAKVIL **(70 – posle 122 g.n.e)**

Plutarhov savremenik

APIJAN (90 – 165 g.n.e) – je pisao na grčkom jeziku

- **Napisao je rimsku istoriju u 24 knjige**, od kojih je ostalo sačuvano 11 knjiga. On je dao istoriju pojedinih oblasti Rimskog Carstva, od početka njihove borbe sa Rimljanima, pa do njihovog konačnog osvajanja od strane Rima. Na početku svog djela on kaže da ga je na pisanje pobudilo divljenje prema rimskoj istoriji, zbog čega on u potčinjavanju drugih naroda Rimu vidi volju sudbine. Njemu su manje nego njegovim prethodnicima svojstvene moralističke tendencije kod tumačenja istorijskih događaja. Za svoje radove veoma je koristio djela Polibija, Tit Livija i drugih rimskih istoričara, zbog čega se vrijednost njegovog rada sastoji i u citiranju izgubljenih djela pojedinih pisaca.

Kasije Dion (164 – posle 229)

- autor je najobimnije **rimске istorije u 80 knjiga** koje obrađuju period od osnivanja grada Rima do 229 godine n.e. Sačuvane su knjige od 36 – 60. Od prvih knjiga sačuvani su fragmenti, a od knjiga od 61 – 80 sačuvani su sažeti prikazi. U načinu izlaganja ugledao se na Polibija i Tukidida. Prema njemu istorijski procesi se ne mogu u potpunosti objasniti, jer događaji mogu zavisiti od uticaja sudbine i natprirodnih sila. Radi efekta on je događaje ponekad uljepšavao, a neke čak i djelimično mijenjao. Govori istorijskih ličnosti kod njega su veoma dugački.

Amijan Marcelin (330 – 395) – bio je poslednji istaknuti predstavnik rimske historiografije.

- Napisao je ***rimsku istoriju koja opisuje period od 96 – 378 godine***. Od 31 knjige sačuvane su knjige od 14 – 31. Prema njemu istoričar mora opisivati važne događaje, pri tom se ne upuštajući u opis nekih sitnica bez nekog posebnog značaja. Od istoričara je zahtijevao objektivnost i nepristrasnost prilikom pisanja. Svoje djelo je napisao na osnovu svjedočanstva očevidaca i učesnika određenih događaja, kao i na svom poznavanju vojnih i političkih zbivanja koja opisuje. Iako napisana u Tukididovom duhu njegova rimska istorija spada u najbolja djela rimske historiografije.

Lukijan iz Samostate (Sirija) (120 – 180 g.n.e)

- U djelima: *"Haron", "Razgovori mrtvaca", "Istinite priče", "Nigrin", "Razgovori hetera", "Timon ili čovjekomrzac", "Haron ili posmatrač svijeta", "San ili Pijetao"* i drugim podvrgnuo je satiri skoro sve aspekte ljudskog ponašanja. Lukijana iz Samostate u jednom svom djelu iznosi i kakav treba da bude pisac istorije: *"Evo dakle kakav bi prema mome mišljenju trebao biti istoričar: neustrašiv, nepodmitljiv, slobodan, prijatelj istine i otvorene riječi, čovjek koji kako je to rekao onaj komičar, kaže hljeb hljebu a vino vinu, čovjek koji neće nikaad radi prijateljstva iili mržnje popustiti ili suprotstaviti, nekoga žaliti ili se stidjeti ili nekoga omalovažavati; on mora biti pravedan sudija, pravičan, nikad spreman da popusti jednoj strani više nego što to ona zaslužuje; čovjek koji kada piše nema domovine, ni grada ni vladara; koji se ne pita šta će misliti ovaj ili onaj nego izlaže ono što se dogodilo"*, ističući da su glavni postulati rada idealnog historiografa istinitost, uvjerljivost i nepristrasnost ostali skoro nedostižni ideal i savremenih historiografa. Lukijan iz Samostate je uticao na: Rablea, Boalua, Voltera, Erazma Roterdamskog, Viljema Šekspira itd.